

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

1 februari 2014

Kära vänner i Kristus,

Årets första månad ligger bakom, och därmed några viktiga veckor när fokus i hela den världsvida kyrkan har satts på frågan om enheten. Av alla kyrkoledare som de senaste veckorna tagit till orda i denna sak, har jag inte hört något uttrycka sig mer kraftfullt än påven Franciskus. Gång på gång upprepade han orden ”det är inget mindre än en skandal!”, när han talade om den splittring som ännu råder mellan kyrkorna.

Den internationella böneveckan för kristen enhet har sin bakgrund i en oktav – en åttadagarsbön för enhet – som inleddes i den katolska kyrkan 1908, och som 1935 utvecklades till en världsvid bönevecka i januari varje år, på initiativ av den franske prästen Paul Couturier (se fastebloggen den 22 januari). Under denna vecka läses samma bibeltexter över hela världen, och evangeliet i år var hämtad från Markus 9:33-41, där vi bland annat hör Jesus säga: ”Den som inte är mot, han är för oss.”

För egen del har jag de senaste veckorna besökt fyra stift, två i Norge och två i Sverige, för ekumeniska gudstjänster och möten av olika slag. Både i Oslo och i Trondheim var det bred samling kring bönen om enhet. I Sofia kyrka i Jönköping vittnade man om större uppslutning än på många år när böneveckan inleddes. Men den kanske mest uppmuntrande händelsen var jag med om i Luleå domkyrka, den andra söndagen efter epifania. Där hölls en historisk ekumenisk mäsas – för första gången någonsin i denna domkyrka – med koncelebration, och människor från ett brett spektrum av kyrkor som fyllde kyrkan. I vår bön och strävan efter enhet får vi inte nöja oss med mindre än kyrkans synliga enhet, vars yttersta uttryck inte är strukturella förändringar utan samlingen i full enhet kring Herrens bord! Orden från profeten i 1900-talets koptiska kyrka, fader Matta al-Miskin, behöver ständigt ljuda ibland oss: ”Vi måste börja leva tillsammans i trons enda och innersta väsen innan vi kan enas om innehållet.”

Den gångna söndagen, den tredje efter epifania, gästade jag Göteborg och två Missionsförsamlingar – Fiskebäck och Sävedalen – som från och med i år tagit ett

historiskt beslut: att införa mässa varje söndag. Entusiasmen var påtaglig, inte minst bland den stora gruppen nattvardstjänare som tillsammans med sina pastorer möttes under eftermiddagen. Det var med glädje och tacksamhet jag återvände hem, och kunde konstatera att den uthållighet som många av er visar i era hemförsamlingar i väntan på vad som borde vara självklart, att eukaristin firas varje söndag, börjar bära tydlig frukt på många håll.

*

Med ett par intensiva veckor bakom lägger jag några vedträn på brasan i bibliotekets kamin, och plockar fram Justinus Martyren från hyllan med patristisk litteratur. Hos denne apostoliske fader återfinns den första kända beskrivningen i kyrkohistorien av en söndagsgudstjänst. Den härrör från 100-talet. Justinus inleder sin gudstjänstteckning med följande vackra formulering: *"På den dag som kallas solens dag samlas vi alla, från städerna och från landet."*

Så följer en kort skildring av vad som utspelar sig när *alla* samlas. Den söndagliga gudstjänstens ordo återges sådant det bestått, i öst och väst, genom snart tvåtusen år: alla döpta samlas på söndagen kring Ordets och Eukaristins bord. När måltiden avslutats och var och en tagit emot av "de välsignade gåvorna", skriver Justinus avslutningsvis: "och åt dem som inte är närvarande sänds de ut av diakonerna."

Det lilla ordet "alla" är kanske det viktigaste i denna gamla text. Det rymmer de kristnas självförståelse på 100-talet. Begreppet "kristendom" existerar ännu inte vid denna tid. Det "kristna" består inte i en tro man ansluter sig till, utan i en gemenskap man inlemmas i. Denna gemenskap hålls inte samman av en gemensam idé. Den hålls samman av en gemensam handling: eukaristins måltid. "Kristendomen" finns inte. Men den kristna kyrkan, sådan hon framträdde på pingstdagen, kommer alltid att finnas. Dödsrikets portar ska inte bli henne övermäktig.

De avslutande orden om diakonernas uppgift i Justinus text återkommer i flera andra tidiga kristna skrifter. Vid denna tid var det självklart att alla döpta samlades till söndagens gudstjänst. Men det kunde ju finnas befogade skäl till att några inte kunde vara med, såsom sjukdom eller slavtjänst. Diakonernas uppgift att bära ut gåvorna till dessa kan tyckas som en detalj i sammanhanget, men är talande. De säger något avgörande om måltidsgemenskapens konstituerande karaktär: Eukaristin skapar

kyrkan. Det var genom att man deltog i måltiden som man tillhörde församlingen. Att utan skäl utebli när de döpta samlades på söndagen var därför, helt följdriktigt, att exkommunicera sig själv. Det var en självklarhet under de första århundradena, och på 300-talet när det började bli förenat med anseende och privilegier att gå i kyrkan, fann man nödvändigt att låta det inskrivas i den kanoniska lagen. Det kom då att heta: den som uteblir från gudstjänsten tre söndagar i följd utesluts ur kyrkan.

Tydligare gick det inte att säga. Man firade inte eukaristin för att man var kristen. Man var kristen för att man firade eukaristin.

*

Vi befinner oss numera så långt från denna förståelse av vad det är att vara kristen, att det ovan beskrivna kan te sig minst sagt svårsmält. Skulle man inte kunna vara en lika god kristen för att man tar sovmorgon en söndag? Eller beger sig till stugan vid havet, även om det skulle innebära att man missade gudstjänsten? Jag kan väl läsa min bibel och hålla andakt på egen hand? Och jag håller ju fast vid min tro på Jesus även om jag inte går i kyrkan varje söndag och det kanske är lite si och så med min församlingstillhörighet.

Gott och väl, skulle Justinus och de tidiga kristna ha svarat. Men glöm då inte att sända efter diakonerna så att de kan komma till dig med de välsignade gåvorna! Annars är det tveksamt om du bör kalla dig kristen.

Provocerande? Det är möjligt. Och det är i så fall intressant hur det som i en tid – den tidiga kristenhetens – var så självklart att ingen ens höjde på ögonbrynen, i en annan tid – det postmoderna samhällets – upplevs som en provokation.

Men vår tid är väl annorlunda? Är det inte en fråga om sociologi mer än teologi?

Justinus Martyrens beskrivning av gudstjänsten speglar inte bara en sociologisk realitet. Den ger uttryck för såväl *antropologi* som *ecklesiologi* – för att inte tala om *teologi*! Det vill säga, en förståelse av vem människan är, vad kyrkan är och vem Gud är, som kraftfullt försvaras av de första århundradenas kyrkofäder. Låt oss se lite närmare på detta.

*

När Gregorios av Nyssa, en av 300-talets mest betydande andliga lärare, smått lekfullt säger att det inte alls finns "många människor", som en del påstår, utan bara "en människa", är det hans sätt att bemöta tidiga tendenser till så kallad individualism. Slarva inte med språket, säger Gregorios. Vad vi säger om saker och ting, blir de för oss. Därför, menar han, är det mindre lämpligt att använda uttryck som "många människor". Det är ett språkligt misstag. Gregorios av Nyssa förtydligar: Vi är visserligen en mångfald som delar samma mänskliga natur, men i oss alla är människonaturen en enda. Slutsats: i strikt mening finns det bara *en* människa. Något som redan Paulus framhåller i talet om kyrkan som "en enda kropp".

I förlängningen av denna förståelse av människans väsen, sammanfattar en av det första årtusendets mest briljanta teologer i kyrkan, Maximos Bekännaren på 600-talet, en syn på människan och kyrkan där hela kosmos är indraget. Utgångspunkten för Maximos, liksom för de övriga kyrkofäderna, är Guds trinitariska liv. Den heliga Treenigheten är ingen abstrakt teologisk spetsfundighet. Den gör Gud till person, inte solitär. Och människan till mänsklighet, inte individ.

Personbegreppet rymmer en nyckel till en kristen förståelse av Gud och människa. Övertygelsen att den gudomliga naturen består i ett dynamiskt samspel mellan Fadern och Sonen och Anden är hjärtat i den odelade kyrkans tro. Men all logik slår knut på sig själv när den försöker komma åt denna hemlighet. Talet tre i Treenigheten är inte ett antal. "Även om Gud, som är bortom allt firas av oss som Treenighet och som Enhet så är han varken tre eller en så som vi är bekanta med dem som siffror", säger Maximos.

De gudomliga personerna kan inte adderas. Fadern är i Sonen och Sonen i Fadern och Anden utgår från Fadern i gemenskap med Sonen – Gud är den eviga kosmiska dansen, av fäderna kallat *perichoresis*. Den väsentliga innebörden av detta är att Gud till själva sitt väsen *är* kärlek. Och att även människan, Guds avbild, till sitt väsen *är* kärlek! Kärleken förutsätter den andre. Om Gud endast var Fadern, hur skulle han då kunna vara kärlek? Om Gud bara var Sonen, vem skulle han då dela sin kärlek med innan tiden börjat ticka? Nej, Gud är Fadern som älskade Sonen som fröjdade sig i Anden – och inbjöd människan, sin avbild, i den *communio* som är av evighet.

Så blir treenighetsläran den verklighet som får Gud att framstå som *person*, inte bara som ett avlägset, gåtfullt väsen. Kristen tro är mer än aningen om en Närvaro;

det är mötet med en Person. Ett möte som innebär en radikal omvändelse från all individualism, eftersom det får oss själva att framträda som personer: unika människor som delar en och samma mänskliga natur med alla andra personer. Lika lite som Fadern kan tänkas utan Sonen och Anden, kan människan tänkas utan mänskligheten och den kristne utan kyrkan. Plötsligt blir Cyprianus av Karthagos berömda ord från 200-talet inte särskilt uppseendeväckande: *Extra ecclesiam nulla salus*, utanför kyrkan finns ingen frälsning.

*

Man kan fundera över i hur hög grad den individualism som inte bara härskar i vår kultur, utan också dragit som en hemsökelse över den protestantiska delen av kyrkan, djupast sett bottnar i förlusten av en trinitarisk vision av Gud. Är det vår Kristusmonism – ”bara Jesus” – som lett oss till att på fullt allvar tro att man kan vara kristen utan att delta i söndagens gudstjänst? Vi talar gärna om andlighet och mystik, men vill helst vara våra egna andliga lärare. Nå, det har alltid funnits de som lutat åt det hållet, något som kommenterades redan av ökenfadern Evagrius av Pontos på 300-talet. Att tro sig om att vara sin egen andlige ledare, menade denne, är ”den största glädje man kan ge demonerna och den största skada man kan tillfoga sin själ”.

Visionen av kyrkan som den nya mänskligheten har sina rötter i Gamla testamentet och återspeglas som tydligast i den profetiska traditionen. Profeternas budskap till Israel var att de som Guds folk var till för alla folk. Profeterna må vara ensamma figurer, men de ägnar sig inte åt andlighet för egen tröst och uppbyggelse. Är det ett tecken i tiden att vi attraheras mycket av mystikerna, betydligt mindre av profeterna? Då bör vi påminna oss att de betydande mystikerna i kyrkans historia, alltid också varit profeter. Hur skulle det kunna vara på annat sätt?

Profeterna svamlar inte om andliga upplevelser, alltför outgrundliga för att sätta ord på. Deras budskap har inget av ”mystik” över sig. De har ett ärende med knivskarp relevans för den samtida världen. Det handlar om prästernas skandaler, de rikas okänslighet inför fattigdomen, korrruptionen inom rättväsendet och bland makthavare. Med Abraham Heschels ord: ”Profetens ärende är inte de himmelska mysterierna, utan affärerna på marknadsplatsen; inte de andliga verkligheterna

hinsides, utan människornas liv här och nu; inte den eviga härligheten, utan defekterna i samhället.”

När Gud kommunicerar med profeten är det för att återinföra rättfärdigheten i historien, rättvisan i samhället och gudsfruktan bland folket. Den profetiska akten är för en person som Jeremia inget andligt äventyr på tu man hand med Gud. Det är en börda, en anspänning, en kamp att utkämpa, en kallelse till ansvar. Profeten är inte upptagen av sin egen själs frälsning och sitt vacklande andliga självförtroende. Hans uppdrag gäller folkets räddning, de mångas upplysning, ett samhälles överlevnad och välgång.

*

Brasan brinner med full kraft. Jag ställer tillbaka Justinus och tar ner Maximos Bekännarens samlade skrifter från sitt hyllplan. Vad har denne kyrkofader att säga om syndafallet?

Allt tycks för Maximos handla om relationer. Fallet i Eden beskriver han i termer av människans fall från person till individ. Det onda drabbar människan på tre sätt. Till att börja med genom att hon isoleras från skapelsens källa. Därefter genom att hon riktar uppmärksamheten mot sig själv. Det nya livsprojektet är att ta kontroll över bilden av sig själv. Det tredje onda är att förhållandet till medmänniskan urartar i tyranni. Syndafallet är ett angrepp på alla våra relationer.

Inkarnationen är grunden för vår frälsning, fortsätter Maximos. Genom att gudomligt och mänskligt ingår en *relation* i Kristus kan samma sak ske i varje människa, ja, i hela skapelsen. Och precis som i Kristus är det en dubbel rörelse: mot Gud och mot världen. Människans kallelse till fullkomlighet innebär inte att hon ska bli något annat än vad hon redan är. Frälsning är det blivande – den förvandling – som fullkomnar allt det som från början finns nedlagt i människan såsom Guds avbild. Genom frälsningen börjar hennes relationer läkas så att hon blir *mer* människa – men aldrig mer än människa.

Maximos människosyn och skapelseteologi hör till något av det mest storslagna vi möter i den tidiga kyrkan. Utgående från Guds enhet i trefald ser han även människan som en enhet i mångfald. Som Guds avbild är hon en och på samma gång sammansatt – människan är ande, själ och kropp – och återspeglar därmed hela kosmos

i dess mångfald. Hon är en värld i miniatyr, ett mikrokosmos, med kallelsen att vara medlare mellan skapelse och Skapare.

Nu går Maximos vidare och talar om kyrkan. Det är som kyrka, som del av kyrkan, som människan deltar i Guds liv. Hennes relation till Gud kan inte tänkas vid sidan om kyrkan, som är en bild av Gud på samma gång som hon är en bild av mänskligheten. Kyrkan vittnar om inkarnationen, himmel och jord, gudomligt och mänskligt förenas i henne. Som "Kristi kropp" representerar hon hela världen – och hela gudomen. Hon står i försoningens tjänst, mellan Skapare och skapelse. "Kyrkan är människa och människan är kyrka", sammanfattar Maximos. Visionen är hisnande: Kyrkan som himlen på jorden!

*

Det är i ljuset av denna vision som kyrkans söndagliga gudstjänst – den gudomliga liturgin, som Maximos kallar den – får sin laddning. Gudstjänsten är ingen religiös akt åtskild från livet i övrigt. Det är inget vi deltar i för att vi ska få "hjälp" att leva det kristna livet under veckans övriga dagar. Det är betecknande att ett av sekularismens vanligaste ord när den behandlar religionen just är ordet "hjälp". Det är en hjälp att gå i kyrkan, att be, att fira gudstjänst, att göra korstecken. Och så vidare. Vi kan till och med höra uttryck som att "det är en hjälp att tro på Gud". Är det då så underligt om liturgins symboler, handlingar och uttryckssätt i förlängningen bara uppfattas som hjälpmedel? Det leder till en direkt felaktig förståelse av gudstjänstens väsen.

Vi firar inte gudstjänst för att det hjälper oss att bli bättre kristna. Vi firar gudstjänst för att det är denna händelse som skapar kyrkan.

Samlade kring Herrens bord träder de döpta – de som i dopet lagt sin död bakom sig – ut ur tidens kalender, in i den åttonde dagen, för att fira den nya tidsålder som brutit in med Kristi påsk: Guds rike. I firandet av gudstjänsten vittnar vi tillsammans som Guds folk om den yttersta verkligheten: Guds seger över död och ondska. Den eukaristiska handlingen placerar kyrkan i en annan tid – eukaristisk tid – för att hon i den här världen ska leva eukaristiskt. Det tar sig ofrånkomligen sociala, moraliska, medmänskliga, ekologiska och ekonomiska uttryck eftersom det är i tid och rum, i den brustna skapelsen och den lidande mänskligheten, som Guds rike intervenerar.

I firandet av söndagens gudstjänst *blir* vi frälsta. Vi blir upprättade som människor till att vara kyrka – en ny mänsklighet – i världen. Vi firar och frambär Kristi offer för världens liv. Frambärandet får sitt klaraste uttryck i gudstjänstens *offertorium*, när bröd och vin bärs fram och bereds på altaret till en måltid. Som det heter i den eukaristiska bönen i Chrysostomosliturgin: "Vi frambär av dina gåvor, det som tillhör dig, för alla och för allt."

I brödet bär vi fram vårt eget Brustna liv och på samma gång hela världens sargade liv, för att allt ska förenas med Fadern genom Sonens offer i den helige Ande. Förstod vi det inte tidigare, gör vi det nu: varje gudstjänst firas för hela världens liv – och för att våra liv i världen ska bli en gudstjänst. En tjänst vars syfte är att dra in hela kosmos i den gudomliga dansen!

Och på det "individuella" planet? Vi inser nu hur vårt kristna liv inte alls hänger på *min* överlåtelse, *min* tro, *mina* böner. Tron är förvisso personlig och pingsten ett andligt myndigförklarande av människan. Men det är inte detsamma som att tron är ett privat projekt. Vi bärs av kroppens – kyrkans – tro, och framför allt av honom som är huvudet. Vi tror tillsammans, inte var och en på egen hand. Som det heter i en av de äldre nattvardsbönerna: "Herre, se inte till våra synder, utan till din kyrkas tro." För vem av oss kan, när vi en dag ska summera våra liv, dö på sin "egen" tro?

Jag slår igen Maximos skrift, återställer den till sin plats i biblioteket, och lägger på nytt några vedträn i elden. Är det inte som att läsningen av fäderna får allt att framstå som mycket enkelt, alldeles självklart? Ett vedträ gör ingen brasa. Utanför kyrkan finns ingen frälsning.

*

Medan den rika epifaniatiden – en liten pingsttid i kyrkans heliga år – fortsätter, börjar vi så smått rikta våra blickar mot den stora fastan, och dess mål: påsken. Förfastan inleds i år den 16 februari, och askonsdagen infaller den 5 mars. Låt mig till sist få nämna om något av det som ligger framför. En händelse som vi på Bjärka-Säby ser fram emot under fastan i år, är konferensen om skönhet som vägvisare till Gud, med Matthew Millner från Chicago, som huvudtalare. Millner är en av vår tids viktigaste röster i detta ämne, och jag hoppas många får tillfälle att lyssna till honom. Konferensen hålls den 14-16 mars, och är ett samarrangemang mellan Johannesakademin och Apologia.

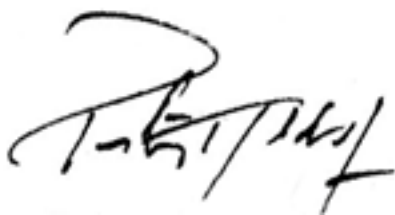
Innan dess är vi med som inbjudare till en sammankomst för kommuniteter, som hålls i Vasakyrkan i Göteborg den 28 februari-2 mars. Läs mer om detta på <http://kommuniteter.se/sammankomst-2014/>, och jag vill särskilt uppmuntra er som bor i Västsverige att delta i sammankomsten.

I morgon firar vi så Kyndelsmässodagen! En stor fest i hela kyrkan, fyrtio dagar efter jul, och har då besök av pastor Lennart Thörn, en vän till vår kommuniteten. Han predikar i mässan och håller efter kyrkfrukosten ett föredrag om "Maria i Lukasevangeliet". Det blir det första i en serie föredrag om Maria under året.

Kommande lördag, den 8 februari, anordnar Ekumeniska Kommuniteten och Pilgrim en heldag i Linköping. Vi inleder med att fira Basileiosliturgin – ökenmässan – i S:ta Annas ortodoxa kapell kl 08.30. Efter liturgin blir det frukostsamtal på Babettes Kafferi, och därefter kan den som önskar delta i Johannesakademins översättningsseminarium i Domkyrkans studiecentrum. Kl 16.30 håller biskop em Martin Lind månadens lördagsföreläsning över ämnet *Vägens visdom – en pilgrimsteologi för vår tid*. Samtliga av Johannesakademins lördagsföreläsningar hålls under våren i Missionskyrkan i Linköping, där vi också avslutar med vesper kl 18.

Håll utkik i vårt kalendarium efter vad som i övrigt sker på olika platser, och låt oss aldrig upphöra att omsluta varandra i daglig förbön på vår personliga och gemensamma vandring!

Er tillgivne,

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Lennart Thörn', written in a cursive style.

